

Ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van Parochiekerk Pius X in Antwerpen (Wilrijk)

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het advies van het college van burgemeester en schepenen van Antwerpen, gegeven op 17 november 2017, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de departementen of agentschappen van de Vlaamse overheid, bevoegd voor ruimtelijke ordening, woonbeleid en onroerend erfgoed, leefmilieu, natuur en energie, mobiliteit en openbare werken, landbouw en visserij, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, gegeven op 16 november 2017, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van Parochiekerk Pius X aantoonst;

Overwegende dat Parochiekerk Pius X historische waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De parochiekerk Pius X bevindt zich op de breuklijn gevormd door het Tweede Vaticaans Concilie, dat een kantelpunt vormt in de traditie van de kerkelijke architectuur. Zij is de getuige van een nieuwe kerkelijke realiteit die sinds 1965 en tot vandaag doorwerkt. In oktober 1962 roept toenmalige paus Johannes XXIII ruim 2.500 bisschoppen samen om het Tweede Vaticaans Concilie te starten. Doel was het zogenaamde *aggiornamento*: men wou de Kerk terug bij de tijd brengen door verandering en vernieuwing. Concreet was het de bedoeling om het geloof terug aan de gelovigen te geven en een actieve deelname te bekomen. Dit had een zeer grote impact op de architectuur van het kerkgebouw: zichtbaarheid werd hoog in het vaandel gedragen, de kerk moest laagdrempelig worden en soberheid kwam centraal te staan. Het eerste ontwerp van de parochiekerk Pius X dateert uit 1960. Toch zal de bouw van de kerk pas starten in 1966. De architecten moesten namelijk de plannen wijzigen in functie van de veranderende liturgie, voornamelijk wat betreft het interieur. De zoektocht naar oplossingen om de nieuwe religieuze concepten zoals gedefinieerd in het Tweede Vaticaans Concilie te vertalen naar de architectuur resulteerde in een aantal interessante ingrepen in de parochiekerk Pius X. Zo verdween de doopkapel van het plan en werd de sobere doopvont centraal in de liturgische ruimte geplaatst, naast het altaar. Dat altaar bevindt zich niet meer tegen de achterwand zoals voorzien op de plannen, maar werd naar voor geplaatst zodat de priester met zijn gezicht naar de gelovigen kwam te staan. Ook verdween de oorspronkelijk voorziene koorafsluiting en werd in plaats van een preekstoel een simpele lezenaar voorzien. Dit is de eerste kerk waarvoor Meekels postconcliair meubilair voorziet als uitdrukking van het nieuwe concept van de gemeenschapsviering. In zijn latere realisaties zal hij altijd onderdelen van deze inrichting

kopieren of licht aanpassen aan de kerk in kwestie. De Pius X-kerk blijft echter een van de enige kerken waar het concept van Meekels nog tot in de details zichtbaar is;

Overwegende dat Parochiekerk Pius X architecturale waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De parochiekerk Pius X behoort tot de meest vooruitstrevende voorbeelden van naoorlogse kerkelijke architectuur in België. De naoorlogse periode is het toneel van verhitte debatten over hoe de nieuwe religieuze architectuur vorm moet krijgen. Aan de ene kant is er een duidelijke voorkeur voor een terugkeer naar de vooroorlogse traditie, die tijdens de jaren 1950 de dominante factor blijft. Aan de andere kant van het spectrum tekent zich een drang af naar een compleet nieuwe vormtaal, die zich afzet tegen de traditie en de moderniteit omarmt. Het is met de bouw van kapel Notre-Dame du Haut in Ronchamp (1951-1955) naar ontwerp van Le Corbusier dat de weg geeffend wordt voor een nieuwe naoorlogse religieuze architectuur. De parochiekerk Pius X is exemplarisch voor deze evolutie tijdens de jaren 1960. De logische planopbouw en het sober interieur komen tegemoet aan de voorschriften van het Tweede Vaticaans Concilie. De lichtwerking met de omlopende glasstrook en de gekleurde bovenlichten is duidelijk geïnspireerd op Notre Dame du Haut en het eveneens door Le Corbusier ontworpen klooster Sainte-Marie de La Tourette in Évèux (1960).

De parochiekerk Pius X is representatief voor het brutalisme. Paul Meekels is één van de belangrijkste vertegenwoordigers van het brutalisme in België, onder andere ingegeven door zijn stage bij Léon Stynen en zijn fascinatie voor Le Corbusier. Het rationeel minimalisme van Meekels wordt gekenmerkt door ruimtelijke helderheid, economie van materialen en middelen en constructieve logica. Met de parochiekerk Pius X creëerden Meekels en Lode Wouters een eigennig religieus gebouw, gekenmerkt door zijn ruwheid en soberheid. Het gebruik van een skelet in gewapend beton ingevuld met metselwerk is karakteristiek voor de economie van materialen en middelen die Meekels nastreeft, maar ook het zichtbaar laten van constructieve elementen zoals de twaalf betonnen liggers waarop het dak rust is typisch brutalistisch. Meekels kiest er wel voor om de binnenmuren wit te schilderen, om zo de liturgische ruimte te laten baden in het licht. De opmerkelijke betonnen toren, die nog sporen van de bekisting draagt, is een waar brutalistisch manifest.

Binnen het oeuvre van Paul Meekels kent de parochiekerk Pius X een bijzondere plaats. Hij realiseerde vooral woningen in het Antwerpse, maar heeft ook zeven kerken op zijn palmares. Het vroegste ontwerp betreft de kerk Sint-Jozef Ambachtsman in Mol (1959-1967), dat oorspronkelijk getekend werd voor de wedstrijd Pro Arte Christiana voor een kerk in Mortsel. De gaaf bewaarde Pius X-kerk in Wilrijk is de tweede kerk die Meekels ontwierp, maar deze werd als eerste gerealiseerd, weliswaar met een aantal jaar vertraging door de ontwikkelingen van het Tweede Vaticaans Concilie. Daarnaast is deze kerk de grootste die Meekels realiseerde, namelijk met plaats voor ongeveer duizend gelovigen;

Overwegende dat Parochiekerk Pius X artistieke waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd: Met de realisatie van Parochiekerk Pius X toont Paul Meekels zich een voorstander en beheerser van het concept totaal kunstwerk. Hij ontwerpt niet enkel een 'leeg' gebouw maar neemt ook de inrichting voor zijn rekening. De doopvont, wijwatervaten, het altaar vormen een ensemble in absolute harmonie met de architectuur. In deze kerk zijn niet enkel de meeste objecten van de hand van Meekels bewaard, maar bevinden ze zich ook nog op de originele plaats. De kerk kenmerkt zich door een minimum aan ornamentiek, waarbij de lichtwerking op de wanden en de vloer bijna verheven wordt tot decoratief element. Zo goed als al het meubilair is oorspronkelijk ontworpen door Meekels en is uiterst functioneel bedacht, waarbij de meest geschikte, robuuste, betaalbare en onderhoudsvriendelijke materialen gebruikt werden voor de objecten, volledig kaderend in de economie van materialen en middelen die hij nastreeft. Bovendien bevindt het meubilair zich nog op de originele plaats, waardoor het gebouw een hoge ensemblewaarde krijgt en de stempel van de architect nog duidelijk zichtbaar is. De architectuur en de inrichting zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Hier werd door een samenspel van exterieur, interieur en meubilair een uiterst sober en sereen kerkgebouw gerealiseerd, volledig in de lijn van de betrachtingen van het Tweede Vaticaans Concilie;

Overwegende dat de cultuurgoederen die zijn opgesomd in de bijlage bij het ministerieel besluit integrerend deel uitmaken van het monument en de artistieke en historische waarde van het monument versterken zoals gemotiveerd in de bijlage bij het besluit,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen voorlopig beschermd als monument:

Parochiekerk Pius X met plein, Groenenborgerlaan 216 in Antwerpen (Wilrijk), bekend ten kadaster: Antwerpen, 42ste afdeling, sectie B, perceelnummers 361/G4, 361/Y4 en 361/2.

De cultuurgoederen die mee worden beschermd, zijn opgenomen in bijlage.

De voorlopig beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de voorlopig beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. Het monument heeft de volgende erfgoedwaarden:

- 1° historische waarde;
- 2° architecturale waarde;
- 3° artistieke waarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

Exterieur

Parochiekerk in brutalistische stijl, toegewijd aan paus Pius X. De lage kerk geeft een vrij gesloten indruk. Opvallend zijn de verspringende gevels opgebouwd uit een betonskelet ingevuld met eerste keus rode machinesteen in halfsteensverband. De voorgevel is duidelijk horizontaal in drie componenten verdeeld: een onderste register met ramen geplaatst in de nissen van de verspringende gevel, een volledig gesloten middendeel, bekroond met een glazen strook die doorloopt in de zijgevels. In deze zijgevels komt eenzelfde ritmiek voor, maar zijn de verspringende muurdelen volledig gesloten gehouden. De omlopende glazen strook wordt hier onderbroken door de twaalf uitstekende betonnen balken waarop het platte dak rust. De achtergevel kent een vrij plastische uitwerking, waarbij een autonoom volume van één bouwlaag aanleunt tegen het kerkgebouw. Dit volume bevat enkele bijlokale zijnde twee sacristieën en een catechismuslokaal. In deze laag is een nis ingewerkt waarin een afgeschuind cilindervormig volume werd geplaatst, welke de spiltrap naar de eerste verdieping herbergt. Centraal in de achterwand wordt de nis herhaald.

De 33 m hoge vrijstaande klokkentoren op het voorplein is opgebouwd uit vier getorste betonvlakken die bovenaan samensmelten in twee vlakken, waarbij het gladgekofferd beton duidelijke horizontale inkepingen bezit afkomstig van de verschillende bekiste delen. De klokkentoren wordt bekroond met een kruis in geanodiseerd aluminium. Vandaag bevat de toren een grijze coating, aangebracht in 2001 als behandeling tegen betonrot.

Het kerkgebouw wordt met de toren verbonden aan de hand van een driedelige stalen luifel bekleed met donkerrood metaal. Om voldoende licht te voorzien, worden de drie delen met elkaar verbonden door twee koepelvormige lichtstraten. Rechts van deze luifel is nog een kleinere luifel toegevoegd, met de hoofdluifel verbonden door een korte lichtstraat. De hoofdluifel is overkragend over de kortparkeervoorziening om zo een overdekte uitstapplaats te voorzien. Links en rechts van de hoofdluifel bevindt zich telkens een kleinere luifel die toegang biedt tot de twee zijingangen, waarbij de linkse luifel bestaat uit één element zonder lichtstraat en de rechtse is opgebouwd uit twee delen met centrale lichtstraat, beiden ook bekleed met donkerrood metaal.

Het met betonklinkers verharde voorplein bevat vandaag een aantal groenperken met lagen beplanting en in totaal 18 lindebomen. Door de grote luifel ontstaat er een beschutte plaats voor de kerk.

Plattegrond

Kerkgebouw op licht trapeziumvormig grondplan, waarbij de centraal gelegen grote liturgische ruimte plaats biedt aan ongeveer 600 gelovigen en nog eens 300 gelovigen op het balkon. De toegang tot de kerk is mogelijk via drie noordelijk gelegen tochtportalen, elk met hun eigen luifel. Tussen het linkse en centrale tochtportaal bevindt zich vandaag de weekkapel, aan de andere kant van het centrale portaal zijn twee verstrengelde bordestrappen die naar het balkon leiden voorzien.

Achter het altaar en de plaats voor het zangkoor aan de zuidkant bevindt zich een catechismuslokaal, een ruimte op het plan aangeduid als 'bidstoel' en twee sacristieën. Via een wenteltrap is de eerste verdieping van dit gedeelte bereikbaar met een zolder en een archiefruimte.

Interieur

Via de drie tochtportalen met deuren in gehard securitglas met oorspronkelijke metalen handgreep kan men de kerk betreden. Daar geven paarskleurige houten deuren met eenzelfde klink toegang tot de grote liturgische ruimte. Wat onmiddellijk opvalt is de openheid en lichtheid van deze ruimte, desondanks het gesloten karakter van de wanden. Door het dak te laten rusten op twaalf betonnen ter plaatse gegoten liggers zijn pilaren overbodig en wordt een zo goed mogelijke zichtbaarheid gewaarborgd. Het balkon werd opgehangen met behulp van 5 stalen trekstangen aan deze liggers om zo de zichtlijnen van de gelovigen achterin de ruimte te verzekeren. Het daglicht stroomt indirect binnen via de omlopende strook uit enkelglas tussen de betonnen liggers net onder het plafond, waarbij het glas in de zijgevels rechtstreeks zonder raamkader in de wand geplaatst werd en in de voorgevel met behulp van minimaal houten schrijnwerk. Door deze lichtstrook krijgt het dak een bijna zwevende indruk. Het altaar en het tabernakel worden extra in de kijker gezet aan de hand van drie rechthoekige gekleurde bovenlichten van verschillende grootte met schuine wanden en een hellende dakpartij. De kleuren van de wanden van de bovenlichten zijn bordeauxrood, felgeel en oranje, waarbij het rode bovenlicht oostelijk en de twee andere bovenlichten zuidelijk georiënteerd zijn.

De vloer van de kerk bestaat uit blauwe hardsteen en is hellend, met een verschil van 72 cm van de ingang tot de trappen van het podium met het altaar. De verspringende zijwanden opgetrokken in paepesteen zijn 2 cm diep gevoegd en witgekalkt. Ook de achterwand is gewit en diep gevoegd en geeft daardoor een uiterst sobere indruk. Deze achterwand is opgebouwd uit metselwerk in koppenverband, om de zijkanten vlot halfrond te kunnen maken en het centrale gedeelte van de wand in te laten springen. Op die manier wordt er voldoende ruimte voorzien op het podium. Alle elektrische bedrading werd ingewerkt in de deurlijsten.

De combinatie van de gesloten witte wanden, het witte plafond en de donkere vloer geeft de kerk een monochrome indruk, zoals voorzien door Meekels en Wouters. De nissen die gevormd worden door de verspringende wand zijn mettertijd grijs verkleurd door de verwarming. Enige kleuraccenten zijn de ossenroodkleurige wand van de vier biechtstoelen tegen de westelijke zijgevel, de paarse deuren van de tochtportalen en de aanpalende wanden in dezelfde ossenroodkleur als de biechtstoelen, allen volgens het originele concept.

De vier vrij sobere biechtstoelen zijn opgebouwd uit een voorwand in metselwerk en een opvallende deur bestaande uit verticaal gelijmde latten van verschillende grootte, waardoor er een aantal onregelmatige openingen ontstaat. Elke biechtstoel bevat aan weerszijden van de centrale cel voor de priester plaats voor een gelovige, afgesloten door een houten wand met pivoterende latten. Aan de linkerkant van elke deur voor de priester bevindt zich een eenledig muurdeel, de rechterkant wordt gevormd door een tweeledig muurdeel met een verticale lichtspleet. De toegang voor de gelovigen wordt niet afgesloten door een deur.

Aan de zuidzijde van de ruimte staat het altaar opgesteld voor de naar achter springende wand. Dit altaar bevindt zich op een vijfhoekig podium toegankelijk via een omlopende trap met vijf treden. Door deze specifieke vorm van het podium ontstaat er spontaan een waaieropstelling van de zitbanken. Aan de rechterzijde van de achteruitspringende wand is

een vierhoekige credenstafel ingewerkt in blauwe hardsteen. Rechts van het altaar bevindt zich een zijaltaar ingewerkt in een nis.

Achter de zuidwand met het altaar bevinden zich nog een aantal bijruimtes, zijnde een catechismuslokaal en twee sacristieën. In de westelijke sacristie plaatsten de architecten twee horizontale kamerbrede ramen, één net onder het plafond en één ter hoogte van de kasten. Om inkijsk te vermijden werd voor dit laatste raam aan de buitenkant een betonnen element geplaatst. De ingemaakte kasten in de sacristie betreffen een vrij sober ontwerp uitgevoerd in hout. Aan de linkerkant bevindt zich hier een kamerbrede lage kast met acht dubbele deuren en een gelamineerd synthetisch blad, aansluitend tot aan de raampartij. Aan de rechterkant is een plafondhoge kast ingewerkt met drie deuren en drie bovenkasten.

Ter verzekering van een goede akoestiek is de achterwand onder het balkon opgetrokken uit geperforeerde baksteen, werden de verspringende wanden diep gevoegd, plaatste men heraklithplaten tegen het plafond tussen de betonnen liggers en werden een negentigtal witte hardboard platen opgehangen aan het plafond, puntsgewijs opgespannen waardoor ze een licht gebogen gebolde vorm krijgen.

De zeven smalle plafondhoge glas-in-loodramen in de weekkapel zijn gerealiseerd door de glazenier Marc De Groot in 1975 en hebben als onderwerp Christus en de eucharistie. Zo toont het eerste glasraam de afbeelding van vissen en de Griekse letter alfa. Het tweede glasraam bevat de afbeelding van een brood, gevolgd door een raam met de afbeelding van een geopend boek met de tekst 'In het begin'. Op het vierde glasraam is een brandende kaars afgebeeld. Het vijfde glasraam bevat de afbeelding van een wijnrank en het voorlaatste raam toont de Griekse letter omega. Het laatste raam is breder dan de zes voorgaande en beeldt de toren van de Pius X-kerk af, badend in het zonlicht en met omzwermdende vogels.

Meubilair

Een groot deel van het meubilair werd ontworpen door Paul Meekels en is onderhevig aan de modulator, een maatsysteem bedacht door Le Corbusier om architectuur en bij uitbreiding meubilair af te stemmen op de menselijke schaal.

Zo werd het altaar ontworpen door Paul Meekels. Het betreft een simpel ontwerp met U-vormige voet waarop een blad rust, uitgevoerd in gepolierde blauwe hardsteen. Kenmerkend zijn de vier uitgehouwen kruisjes. Nog op het podium bevindt zich links van het altaar een eenvoudige lezenaar ontworpen door Meekels. Het betreft een roestvrijstalen cilinder met een legplank en een verstelbare buis voor de microfoon.

Ook de doopvont, rechts van het altaar, is een creatie van Paul Meekels en bestaat uit een roestvrijstalen kuip met deksel rustend op een cilindervormige sokkel. Naast de vont bevindt zich een vrijstaande afloop waarop het deksel omgekeerd geplaatst kan worden. Interessant is het feit dat het doopwater elektrisch verwarmd wordt in de vont.

De wijwatervaten en de offerblokken zijn opgebouwd volgens een gelijkaardig concept. Het betreft telkens een cilindervorm, waarbij voor het wijwatervat een kom is ingewerkt in de buis, en bij het offerblok een bolvorm met gleuf voor de donaties de cilinder bekroont. Rond deze gleuf staat tweemaal 'STOELGELD' gegraveerd. Er bevindt zich telkens een duo van wijwatervat en offerblok aan de twee zijingangen, en twee duo's aan de centrale ingang. Ook op het bordes van beide trappen naar het balkon met zwart granieten treden was oorspronkelijk een duo van wijwatervat en offerblok opgesteld. Op het bordes van de voorste trap is het wijwatervat verdwenen.

Het tabernakel met veelkleurig abstract front, niet ontworpen door Meekels maar wel aanwezig bij de inwijding, is van de hand van Jaak Speybroeck.

Art. 3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° de algemene doelstelling van de bescherming is het behoud van de erfgoedkenmerken en -elementen die de basis vormen voor de erfgoedwaarden;
- 2° elke beheersdaad moet de beschermde erfgoedwaarden, erfgoedkenmerken en -elementen respecteren en ondersteunen. Dit vereist een geïntegreerde en duurzame aanpak waarbij de impact op het geheel wordt afgewogen en waarbij de draagkracht

- niet wordt overschreden. Bewaren gaat daarbij voor op vernieuwen. Dit veronderstelt vakkundig onderhoud en conserverende ingrepen;
- 3° met betrekking tot het exterieur beoogt de bescherming het behoud van de buitenarchitectuur waarbij de architecturale eigenheid van het rationeel minimalisme zoals voorzien door Paul Meekels en Lode Wouters dient gerespecteerd te worden en herkenbaar te blijven. Bijzondere aspecten van het exterieur zijn het betonskelet ingevuld met metselwerk in halfsteensverband opgebouwd uit eerste keus rode machinesteen en een kenmerkende betonnen toren uit vier getorste vlakken. Beeldbepalend voor de gaafheid van de buitenarchitectuur is verder het behoud van de omlopende glasstrook met minimaal schrijnwerk en uitstekende betonnen liggers, de ramen ingewerkt in de nissen van de verspringende wanden en de drie luifels. Indien herschilderen noodzakelijk is, is het aangewezen de historische kleurstellingen op basis van materieel-technisch onderzoek te hernemen. Indien behoud en herstel niet meer mogelijk is, dient het schrijnwerk vervangen te worden door dezelfde houtsoort volgens dezelfde historische constructie- en bouwprincipes, voor zover dit wetenschappelijk onderbouwd kan worden;
- 4° een bescherming van het interieur veronderstelt het behoud van de planindeling en de sobere interieurafwerking met inbegrip van de cultuurgoederen. Vermits het hier gaat om een totaalontwerp van de architect dat met veel aandacht tot in het detail ontworpen is en waar een bijzonder belang gehecht wordt aan de gekozen materialen en kleurstellingen, staat het behoud hiervan centraal. Ook het nagelvast meubilair naar ontwerp van Paul Meekels zoals het altaar, de doopvont, de lezenaar, de wijwatervaten en de offerblokken, allen in roestvrij staal, maken een belangrijk deel uit van het architecturale concept, alsook ander nagelvast meubilair zoals bijvoorbeeld het tabernakel. Indien herschilderen van de wanden, plafond met betonnen liggers en akoestische elementen, biechtstoelen, toegangsdeuren en aanpalende wanden, balkontrappen en bovenlichten boven het altaar noodzakelijk is, is het aangewezen de historische kleurstelling op basis van materieel-technisch onderzoek te hernemen. De cultuurgoederen vormen een representatief staal van de verschillende types zit- en knielbanken naar ontwerp van Paul Meekels. De selectie is naar aantal en type bepaald om toe te laten coherente, en voldoende grote blokken samen te stellen, die zowel in de lengte als de breedte van het kerkinterieur kunnen worden opgesteld in de geest van het oorspronkelijke schema (parallele blokken in de lengterichting van de kerk, uitlopend in een waaiervorm rond het altaarpodium). Hierdoor blijven ze de erfgoedwaarden ondersteunen, zonder de ruimte volledig te bezetten en daardoor nevengebruik te verhinderen. Het is aangewezen de selectie van 52 zit- en knielbanken van zes verschillende types die tot de cultuurgoederen behoren te maken op basis van de staat van bewaring en de gaafheid. Het is wenselijk een voorraad reserve-onderdelen (zitkuisjes, stelschroeven,) aan te houden, voor toekomstige herstellingen. Om het nevengebruik van het kerkgebouw zoals voorzien in het Kerkenbeleidsplan te verzekeren, is het aangewezen dat het verplaatsen of respectvol toevoegen van interieurelementen, en het verplaatsen van cultuurgoederen mogelijk blijft.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermd monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermd monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;

- 2° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 4° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies:
  - a) het verwijderen, vervangen of wijzigen van het dakvolume, de dakbedekking, de dakconstructie en gootconstructies;
  - b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
  - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
  - d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van buitenschrijnwerken, deuren, ramen, oculi, poorten, inclusief de beglazing, beslag, hang- en sluitwerk;
  - e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
  - f) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekend gemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4 m²;
- 5° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
  - a) het plaatsen of wijzigen van boven- en ondergrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
  - b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen;
  - c) het vellen of beschadigen van bomen en struiken die opgenomen zijn in het beschermingsbesluit of in een goedgekeurd beheersplan, en elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm van de bomen en de struiken die opgenomen zijn in het beschermingsbesluit of in een goedgekeurd beheersplan tot gevolg kan hebben;
  - d) het aanleggen of wijzigen van verharding met een minimale gezamenlijke grondoppervlakte van 30 m² of het uitbreiden van bestaande verhardingen met minimaal 30 m², met uitzondering van verhardingen geplaatst binnen de straal van 30 m rond een vergund of een vergund geacht gebouw;
  - e) het uitvoeren van graafwerken die de stabiliteit van de gebouwen en constructies in gevaar kunnen brengen;
  - f) het plaatsen of wijzigen van straatmeubilair, met uitzondering van niet-aard- en niet-nagelvaste elementen en verkeersborden vermeld in artikel 65 van het Koninklijk Besluit van 1 december 1975 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer en van het gebruik van de openbare weg;
  - g) het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;
  - h) het structureel en fundamenteel wijzigen van de aanleg van het plein.
- 6° voor de volgende handelingen aan of in het interieur:
  - a) het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
  - b) het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren;
  - c) het uitvoeren van werken die het uitzicht of de indeling van het interieur wijzigen;
  - d) het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
  - e) het verwijderen, vervangen of wijzigen van plafonds, gewelven, vloeren, trappen, stucwerk, wand- en plafondschilderingen, wandbekledingen, binnenschrijnwerk, inclusief de beglazing, lambriseringen, beslag, hang- en sluitwerk, en van de waardevolle interieurdecoratie;
  - f) het bepleisteren van niet-bepleisterde elementen of het bepleisteren met een andere samenstelling of textuur, alsook het ontpleisteren van bepleisterde elementen;
  - g) het beschilderen van ongeschilderde elementen of het schilderen in andere kleuren of kleurschakeringen of met een andere verfsoort dan de aanwezige;

- h) het plaatsen of vernieuwen van technische voorzieningen, zoals verwarming, klimaatregeling, elektrische installatie, geluidsinstallatie, sanitair, liften en beveiligingsinstallaties, met uitzondering van die installaties waarvoor geen destructieve ingrepen moeten gebeuren en/of die geen storende visuele impact hebben op het waardevolle interieur;
- i) het uitvoeren van werken aan en het verwijderen van de cultuurgoederen die opgenomen zijn in het beschermingsbesluit.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

05 APR. 2019

Brussel,

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS